

WSTĘP

1. Uwagi wprowadzające

Decyzja administracyjna – jeżeli posiada przymiot ostateczności – staje się trwałym elementem porządku prawnego. Ma to szczególne znaczenie w sytuacji, gdy adresat takiej decyzji nabył jej mocą określone uprawnienia. Podmiot, który je uzyskał, zainteresowany jest w stabilności stosunków prawnych stworzonych decyzją¹. Wymaga tego zasada ochrony zaufania, będąca składnikiem szerszej zasady państwa prawa².

Decyzji ostatecznej służy domniemanie prawidłowości, które polega na tym, że „domniemywa się, że decyzja nie jest dotknięta wadą”³. Nawet jeżeli jest ona nieprawidłowa, to obowiązuje, póki nie zostanie wzruszona w zgodzie z przepisami prawa. Wiąże ona adresata oraz organ, który ją wydał⁴. Takie władcze rozstrzygnięcie wywołuje skutki prawne polegające na „powstaniu, zmianie, wygaśnięciu konkretnego stosunku prawnego lub stwierdzeniu istnienia, albo nieistnienia tego stosunku”⁵.

Czasami decyzja kończąca postępowanie albo proces jej podejmowania mogą być wadliwe. Charakter tych wad jest różnorodny. Mogą one być nieistotne, inne z kolei mogły wpłynąć na postępowanie administracyjne lub treść decyzji w taki sposób, że konieczne staje się wycofanie takiego rozstrzygnięcia z obrotu prawnego (mają więc charakter istotny). Zróżnicowanie wad powoduje, że system weryfikacji takiej decyzji nie jest jednolity.

Budując system weryfikacji wadliwej decyzji ostatecznej, konieczne staje się pogodzenie z jednej strony praw nabytych adresata decyzji, a z drugiej jej nieprawidłowości. Wypracować należy więc w tym zakresie kompromis. Decyzję wadliwą, w zależności od charakteru wady, można wyeliminować z obrotu prawnego (kasacja), bądź przeprowadzić ponowne postępowanie administracyjne.

Przedmiot pracy obejmuje wadliwości wskazane w art. 145 § 1 pkt 1 k.p.a. (ustalenie istotnych dla sprawy okoliczności na podstawie fałszywych dowodów) i 145 § 1 pkt 2

1 Najpełniej wyraża się to wtedy, gdy występuje prawomocność materialna decyzji administracyjnej, która oznacza, że „stosunek prawny związany między adresatem a organem administracyjnym zostaje w sposób trwały ukształtowany treściowo; wiąże zarówno strony, jak i organ (*res iudicata ius facit inter omnes*). Treść aktu administracyjnego ma charakter trwały i nie może być ani zmieniona, ani znoszona czy to na wniosek strony, czy przez organ z urzędu aktem równorzędnym” (A. Matan (w:) G. Łaszczyca, Cz. Martysz, A. Matan, *Postępowanie administracyjne ogólne*, Warszawa 2003, s. 151).

2 Por. Z. Kmieciak, *Ochrona zaufania w prawie administracyjnym. Ustalenia teoretyczne i doświadczenia praktyki*, ST 11/1997, s. 32.

3 B. Adamiak, *Wadliwość decyzji administracyjnej*, AUWr No 955, Prawo CLVI, Wrocław 1986, s. 24.

4 Decyzja wiąże organ, dopóki nie zostanie zmieniona w sposób przewidziany prawem, por. wyrok NSA z dnia 20 lipca 1981 r., SA 1478/81, ONSA 1981, z. 2, poz. 72 oraz *Finanse* 1988, z. 2 – 3, s. 59.

5 B. Adamiak (w:) B. Adamiak, J. Borkowski, *Postępowanie administracyjne i sądownoadministracyjne*, Warszawa 2004, s. 295.

k.p.a. (wydanie decyzji w wyniku przestępstwa). Nie skutkują one kasacją dotychczasowej decyzji, lecz wznowieniem postępowania administracyjnego, w wyniku którego powtórnie przeprowadza się zakończone postępowanie administracyjne.

Możliwość wznowienia postępowania administracyjnego winna być traktowana jako sytuacja, w której wyjątkowo można wzruszyć trwałą decyzję administracyjną. Wydanie decyzji w wyniku sfałszowanego dowodu lub przestępstwa oznacza, że możliwe będzie ponowne rozpatrzenie sprawy administracyjnej. Przedmiotem tego ponownego badania jest próba ustalenia, jaki wpływ na podjętą decyzję miało sfałszowanie dowodu lub przestępstwo. Organ badający jednak sprawę w wyniku wznowienia postępowania nie ma dowolności w ustalaniu wpływu tych okoliczności na decyzję. Zgodnie bowiem z art. 145 § 1 pkt 1 k.p.a. fałszywe dowody muszą być podstawą ustalenia istotnych dla sprawy okoliczności. Powinny zatem wpływać na treść decyzji administracyjnej. Z kolei przestępstwo – zgodnie z art. 145 § 1 pkt 2 k.p.a. winno wywierać wpływ na postępowanie, a niekoniecznie na treść decyzji. Inna sprawa, że wpływ taki w danym konkretnym przypadku może wystąpić.

Zarówno w przypadku art. 145 § 1 pkt 1 jak i pkt 2 k.p.a. może chodzić o przestępstwo. Jeżeli mówimy o sfałszowanych dowodach jako podstawie wznowienia postępowania, to fałsz taki musi wypełniać znamiona przestępstwa. Z tego zatem względu przyczyny te omawiam łącznie. Jednakże na tym podobieństwa się nie kończą. Przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego niejednokrotnie łącznie traktują omawiane przepisy, wyraźnie różnicując je od pozostałych przyczyn, np. w art. 145 § 2 i 3 oraz art. 146 § 1 k.p.a. Okoliczność ta również stanowi uzasadnienie łącznego omówienia tych podstaw wznowienia postępowania administracyjnego.

Z powodu odwoływania się do przestępstwa, konstrukcja prawna art. 145 § 1 pkt 1 i 145 § 1 pkt 2 k.p.a. może być identyczna. Mamy tu zatem do czynienia ze stykiem postępowania administracyjnego z prawem i postępowaniem karnym. Nawiązanie w pracy do tych gałęzi prawa (a także do nauki prawa i postępowania karnego) staje się nieodzowne.

W doktrynie prawa i postępowania administracyjnego w niewielkim stopniu można spotkać odwołania do nauki prawa i postępowania karnego⁶. A są one – chociażby w niniejszej pracy – potrzebne. Uwzględnić przy tym należy specyfikę jednej i drugiej dziedziny. Problem jednak pozostaje otwarty i wymaga dalszych badań, w których nie można pominąć teorii prawa.

Postępowanie administracyjne, w którym wystąpił fałsz dowodu lub przestępstwo, kończy się wydaniem decyzji administracyjnej. W związku z tym rozważania zawarte w niniejszej pracy ograniczać się muszą do jurysdykcyjnego postępowania admini-

6 O stosunku norm prawa administracyjnego do norm prawa karnego por. J. Filipek, *Elementy strukturalne norm prawa administracyjnego*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego DCXXVII, Prace prawnicze, zeszyt 99, Warszawa – Kraków 1982, s. 53 – 55. W piśmiennictwie z zakresu prawa i postępowania administracyjnego znacznie częściej znajdują się jednak odwołania do osiągnięć nauki postępowania cywilnego. Uzasadnione jest to tym, że postępowanie cywilne jest znacznie starsze niż postępowanie administracyjne, a rozwój nauki postępowania cywilnego znacznie wyprzedził rozwój nauki postępowania administracyjnego. Powoływanie takie znajduje zatem swoje pełne uzasadnienie. Na temat styku postępowania administracyjnego i postępowania cywilnego por.: B. Adamiak, J. Borkowski, *Postępowanie administracyjne a postępowanie cywilne – porównanie funkcji i zasad* (w:) *Prawo. Administracja. Obywatele. Profesorowi Eugeniuszowi Smoktunowiczowi*. Białystok 1997, s. 27 – 40, a także: S. Lizer (w:) *Postępowania przed organami państwa*, pod red. K. Marszał, Warszawa 1982, s. 32 – 33.

stracyjnego⁷. Jest to „postępowanie w sprawach, w których organ jest uprawniony i zobowiązany do wydania – na podstawie prawa powszechnie obowiązującego – władczego orzeczenia (aktu administracyjnego) ustalającego wzajemne prawa i obowiązki”⁸. Nie wyjaśnia to jednak wszystkich problemów. Definicja taka nie określa bowiem, o jakie konkretnie postępowanie chodzi. „Władcze orzeczenie ustalające wzajemne prawa i obowiązki” to decyzja administracyjna. Jednakże może być ona wydana zarówno w ogólnym postępowaniu administracyjnym, jak i w postępowaniach szczególnych (co do zasady). Rozważania zamieszczone w niniejszej pracy odnoszą się do ogólnego postępowania administracyjnego, a więc postępowania jurysdykcyjnego, regulowanego w przepisach Kodeksu postępowania administracyjnego, a także w przepisach innych aktów normatywnych, które odsyłają do przepisów k.p.a. (art. 5 § 1 k.p.a.)⁹. Takie ograniczenie spowodowane jest m.in. tym, że postępowanie ogólne „jest postępowaniem standardowym, na podstawie którego załatwiana jest zdecydowana większość spraw indywidualnych obywateli”¹⁰. W tym kontekście podkreślenia wymaga, że uwagi dotyczące podstaw wznowienia postępowania administracyjnego z art. 145 § 1 pkt 1 i 2 k.p.a. będą mieć zastosowanie do wznowienia postępowania podatkowego na podstawie art. 240 §1 pkt 1 i 2 Ordynacji podatkowej¹¹ ze względu na identycznie brzmiące obu tych grup przepisów.

2. Przesłanki wyboru tematu pracy

Podstawową przesłanką wyboru tematu pracy jest a) praktyczna i teoretyczna doniosłość problemu oraz b) fakt, że przyczyny z art. 145 § 1 pkt 1 i 2 k.p.a. – podobnie jak i większość innych podstaw wznowienia postępowania administracyjnego – nie były w zasadzie przedmiotem odrębnych, szczegółowych dociekań.

Ad. a) Wydanie decyzji w wyniku fałszywych dowodów lub przestępstwa jest problemem doniosłym praktycznie. W pracach organów administracji publicznej zdarza się bowiem wystąpienie fałszywych dowodów (w mniejszym zakresie przestępstwa). Niemniej jednak jest to również znaczący problem teoretyczny: omawiane przyczyny wznowienia postępowania administracyjnego mogą być bowiem przedmiotem nieco szerszego oglądu; należy je rozpatrywać na tle zasady trwałości decyzji administracyjnej oraz instytucji wznowienia postępowania. Przyczyny owe w sposób znaczący wpływają na stabilizację stosunków prawnych ukształtowanych decyzją administracyjną.

Ad. b) Podstawy wznowienia postępowania omawiane są bądź w komentarzach do k.p.a., bądź w podręcznikach do postępowania administracyjnego, czy też w mo-

7 Zwanego także postępowaniem orzekającym: por. W. Dawidowicz, *Ogólne postępowanie administracyjne. Zarys systemu*. Warszawa 1962, s. 10 – 11.

8 Z. Niewiadomski (w:) *Prawo administracyjne. Część procesowa*, pod red. Z. Niewiadomskiego, Warszawa 2002, s. 21. W doktrynie pojawia się również określenie *postępowanie atrybucyjne*, przez które rozumie się postępowanie administracyjne służące „podejmowaniu decyzji stosowania prawa w sytuacji nieustalenia prawa” (J. P. Tarno (w:) Z. Kmiecik, J. P. Tarno, *Postępowanie administracyjne oraz postępowanie przed Naczelnym Sądem Administracyjnym (w świetle orzecznictwa NSA)*, Warszawa 1988, s. 14).

9 Postępowanie takie – mając charakter atrybucyjny – ustanawia „średni standard decyzji stosowania prawa w wielu dziedzinach spraw określonych abstrakcyjnie” (J. P. Tarno, *Postępowanie administracyjne...*, s. 20).

10 Ibidem, s. 29.

11 Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz. U. nr 137, poz. 926 z późn. zm.).

nografiach dotyczących instytucji wznowienia postępowania, albo w krótkich opracowaniach (także artykułowych) dotyczących podstaw wznowienia postępowania. Podkreślenia jednak wymaga, że opracowania takie są ogólne i nie poruszają wielu istotnych kwestii. Zasadniczo także brak jest pozycji dotyczących poszczególnych przyczyn wznowienia postępowania. Również podstawy z art. 145 § 1 pkt 1 i 2 k.p.a. nie były przedmiotem odrębnego opracowania. Praca niniejsza może być zachętą do dalszych studiów nad kolejnymi przyczynami wznowienia postępowania administracyjnego, zawartymi w art. 145 § 1 i 145a k.p.a.

3. Wykorzystane materiały

W opracowaniu niniejszym wykorzystano istniejącą literaturę z zakresu postępowania administracyjnego. Są to podręczniki, komentarze, artykuły, studia itd. Chodzi tu o prace dotyczące współczesnych, jak i przedwojennych rozwiązań prawnych. Przede wszystkim jest to literatura polskojęzyczna. Sięgnięto również do prac niemieckojęzycznych – głównie austriackich (z uwagi na zamieszczony w pracy rozdział), ale także niemieckich; uwagi autorów niemieckich wykorzystano w innych częściach pracy. W zakresie literatury austriackiej uwzględniono komentarze do Ustawy o ogólnym postępowaniu administracyjnym, podręczniki, skrypty, a także obszernie orzecznictwo austriackiego Trybunału Administracyjnego.

Niezbędne jest również – ze względu na istotę omawianych przyczyn – skorzystanie z dorobku nauki prawa i postępowania karnego. Chodzi tu przede wszystkim o komentarze, podręczniki, monografie i artykuły naukowe.

Uwzględnienia wymaga także orzecznictwo sądów polskich, głównie administracyjnych (w tym przedwojennego Najwyższego Trybunału Administracyjnego), Sądu Najwyższego oraz Trybunału Konstytucyjnego. Judykatura jest szczególnie obszerna odnośnie przyczyny z art. 145 § 1 pkt 1 k.p.a. Sądownictwo zajmowało się także często kwestią obowiązku potwierdzenia sfałszowania dowodu lub popełnienia przestępstwa orzeczeniem sądu lub innego organu.

4. Zakres pracy

Przedmiotem pracy są przyczyny wznowienia postępowania, wskazane w art. 145 § 1 pkt 1 i 2 k.p.a. Punkt wyjścia rozważań stanowi zasada trwałości decyzji administracyjnej, stanowiąca element zasady ochrony zaufania i zasady demokratycznego państwa prawnego. Stabilność decyzji administracyjnej traktuję jako regułę; decyzja ta, w drodze wyjątku, może być wzruszona – ze względu na swoją wadliwość lub wadliwość postępowania, w którym została wydana.

Nadzwyczajny system weryfikacji decyzji administracyjnej ma wyjątkowy charakter. Przepisy prawne dotyczące tego trybu interpretować należy ścieśniająco. Determinuje to sposób wykładni art. 145 § 1 pkt 1 i 2 k.p.a. w dalszych rozdziałach pracy; podstawy wznowienia postępowania, wskazane w tych przepisach stanowią wyłom od zasady trwałości decyzji administracyjnej; dlatego też np. pojęcie przestępstwa w art. 145 § 1 pkt 2 k.p.a. nie może obejmować wykroczeń.

Podstawowym trzonem pracy są rozdziały odnoszące się bezpośrednio do przyczyn wznowienia postępowania, wskazanych w art. 145 § 1 pkt 1 i 2 k.p.a. Przedstawiony w nich zostanie zakres poszczególnych przepisów. Założyć należy, że w jednym jak i drugim artykule chodzi o przestępstwo. Badanie tych podstaw wznowienia postępowania z tego względu wymaga więc identycznego podejścia. W kontekście przestępstwa zbadać więc należy nie tylko art. 145 § 1 pkt 2 k.p.a. (wydanie decyzji w wyniku własnie przestępstwa), ale również pojęcie dowodów oraz fałszu dowodu (art. 145 § 1 pkt 1 k.p.a.). Mimo podobieństwa omawianych podstaw wznowienia postępowania administracyjnego konieczne jest oddzielne ich potraktowanie (ujęcie w dwóch odrębnych rozdziałach). Zabieg taki uzasadniony jest normatywnie – Kodeks postępowania administracyjnego zawiera te podstawy w dwóch jednostkach redakcyjnych i mimo wspólnej cechy – przestępstwa – w jednym przypadku wymaga wpływu czynu przestępnego na ustalenie istotnych dla sprawy okoliczności, a w drugim na wydanie decyzji.

Wyjaśnienie istoty omawianych podstaw wznowienia postępowania administracyjnego wymaga również porównania ich z polską regulacją przedwojenną, zawartą w Rozporządzeniu Prezydenta RP z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu administracyjnym¹².

W przepisach Kodeksu postępowania administracyjnego przewidziano konieczność stwierdzenia sfalszowania dowodu lub popełnienia przestępstwa orzeczeniem sądu lub innego organu. Kwestia ta musi być objęta przedmiotem badań w odrębnym rozdziale, odnoszącym się do obu omawianych podstaw wznowienia postępowania. W rozdziale tym ustalony winien być zakres obowiązku stwierdzenia sfalszowania dowodu lub popełnienia przestępstwa. I mimo że co do zasady organ administracji publicznej nie orzeka o istnieniu przestępstwa (musi być ono stwierdzone orzeczeniem sądu lub innego organu), to jednak w wyjątkowych sytuacjach zajdzie taka potrzeba; ze względu na wkroczenie w dziedzinę prawa karnego, poruszanie się na tym obszarze winno być szczególnie ostrożne.

Dopełnienie stanowi rozdział dotyczący toku postępowania w sprawie wznowienia dotychczasowego postępowania z przyczyn określonych w art. 145 § 1 pkt 1 i 2 k.p.a. Poprzez analizę czynności procesowych wykazano, że postępowanie wznowieniowe dotyczy nowej sprawy administracyjnej, która jednak mocno jest osadzona w dotychczasowym postępowaniu. Postępowanie wyjaśniające odnoszące się do badania przyczyn wznowienia postępowania z art. 145 § 1 i 2 k.p.a., przeprowadzane musi być z uwzględnieniem specyfiki tych przepisów.

Natomiast wskazanie (w rozdziale końcowym) regulacji zawartych w prawie austriackim, które odnoszą się do przedmiotu niniejszej pracy pozwala porównać oba systemy prawne oraz dokonać ich oceny. Sięganie do prawa austriackiego uzasadnione jest także tym, że przepisy polskie oparte zostały na austriackich¹³. Wzorzec austriacki może być pomocny w procesie interpretacji przepisów prawa polskiego. Wskazywać może również kierunek ewolucji naszych rodzimych rozwiązań. Przyczyni się również do ich zrozumienia¹⁴.

12 Dz. U. Nr 36, poz. 341 z późn. zm.; w całej pracy posługuję się skrótem r.p.a.

13 Wpływ ten widoczny był już w okresie międzywojennym w r.p.a. Kodeks postępowania administracyjnego – mimo znaczących różnic – przejął wiele wcześniejszych rozwiązań.

14 Wszelkie tłumaczenia przepisów austriackich oraz fragmentów austriackiej literatury zaczerpnąłem ze swojej pracy: G. Krawiec, *Austriacka ustawa o ogólnym postępowaniu administracyjnym wraz z krótkim komentarzem*, Sosnowiec 2004.

5. Metoda

O pojęciu metody można mówić „w dwóch znaczeniach: 1. jako o całokształcie sposobów badawczego docierania do prawdy i pojęciowego przedstawiania prawdy poznanej; 2. jako o sposobach uzyskiwania tzw. materiału naukowego, czyli w znaczeniu metody badań („metody roboczej”)¹⁵. Abstrahując od różnic między tymi znaczeniami, przyjąć można, że „pojęcie metody naukowej ma, przynajmniej częściowo, sens normatywny. Mówiąc o niej mamy mianowicie na myśli to wszystko, co pracownik naukowy powinien wykonać, aby dojść do prawdy naukowej”¹⁶.

W niniejszej pracy zastosowano metodę dogmatyczną, a więc taką, która dokonuje interpretacji przepisów prawa; jest to metoda, która pozwala osiągnąć, odkryć nowe rozwiązania. Wykorzystuje ona wiedzę logiczno – językową¹⁷. Konieczne jest zatem przedstawienie obowiązujących przepisów prawnych dotyczących bezpośrednio skutków przestępstwa lub fałszywego dowodu w postępowaniu administracyjnym, ale także uwydatnienie tych przepisów, które mają wpływ na stosowanie art. 145 § 1 pkt 1 i 145 § 1 pkt 2 k.p.a. Samo jednak wskazanie przepisów prawa jest niewystarczające. Praca niniejsza ma bowiem charakter naukowy. Oznacza to, że przepisy prawne należy poddać szczegółowej analizie. Niezbędna jest wykładnia obowiązujących przepisów – przede wszystkim językowa, ale także systemowa. Proponując określone znaczenie przepisów¹⁸, w następnej kolejności dokonuje się ich oceny.

Skoro zarówno w art. 145 § 1 pkt 1 jak i w art. 134 § 1 pkt 2 k.p.a. może chodzić o przestępstwo, to wskazane jest oparcie się na metodzie *porównania wewnętrznego* „służącej wyjaśnieniu podobieństw oraz różnic pomiędzy poszczególnymi procedurami”¹⁹. Wyjaśniając zakres pojęcia przestępstwa w Kodeksie postępowania administracyjnego uwzględniać należy nie tylko regulację Kodeksu karnego, ale także przepisy Kodeksu postępowania karnego. Odwołania do procedury karnej konieczne są również w rozdziale dotyczącym konieczności stwierdzenia sfalszowania dowodu lub popełnienia przestępstwa orzeczeniem sądu lub innego organu.

Skorzystano także z metody prawnoporównawczej ze względu na omówione rozwiązania austriackie. Korzyści jakie wypływają z analizy przepisów austriackich są tożsame z korzyściami, jakie niesie za sobą prawo porównawcze. Są one następujące²⁰: 1) prawo porównawcze przyczynia się do ujednoczenia i jedności prawa, 2) niezwykle przydatne może być w sferze konkretnej działalności praktycznej, 3) kształcąca rola prawa porównawczego, 4) metoda porównawcza potrzeba jest dla studiów historii prawa lub studiów filozofii prawa. Metoda ta może dać wyobrażenie o pełnym obrazie *zjawiska prawnego*, 5) znajomość prawa obcego ma znaczenie dla ustawodawcy.

15 J. Pieter, *Z zagadnień pracy naukowej*, Wrocław 1974, s. 30.

16 *Ibidem*.

17 I dlatego mówi się również o metodzie logiczno – językowej; por. K. Sobczak, *Metody badawcze w nauce prawa administracyjnego* (w:) *Problemy metodologiczne nauki prawa administracyjnego (przedmiot, metody badawcze i kooperacja interdyscyplinarna)*. Materiały ze zjazdu specjalistów z zakresu prawa administracyjnego, Katowice 1976, s. 31 i 33.

18 W pracy niniejszej przyjmuję założenie, że nie ma jedynie słusznej wykładni. Zaproponowana wykładnia pojęć jest tylko propozycją interpretacyjną autora i otworzyć może pole do dyskusji naukowej.

19 B. Adamiak, J. Borkowski, *Postępowanie administracyjne a postępowanie cywilne...*, s. 27. Por. również: A. Matan, *Zastępstwo procesowe w ogólnym postępowaniu administracyjnym*, Katowice 2001, s. 17.

20 Wskazano za: M. Ancel, *Znaczenie i metody prawa porównawczego*, Warszawa 1979, s. 18 – 20.

Wszystkie te elementy odnoszą się w pełni do niniejszej pracy. Wskazane w niej bowiem przepisy prawa obcego wpływać mogą zarówno na sferę tworzenia, jak i stosowania prawa.

*****

Niniejsza praca stanowi skróconą wersję dysertacji doktorskiej sporządzonej w Katedrze Prawa Administracyjnego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach pod kierunkiem prof. dr. hab. Andrzeja Matana. Pragnę w tym miejscu wyrazić wdzięczność Promotorowi za pełną życzliwości opiekę naukową. Podziękowania należą się również recenzentom: Panu Profesorowi Janowi Pawłowi Tarno oraz Panu Profesorowi Czesławowi Martyszowi za cenne wskazówki i uwagi.